

Asiantuntijalausunto

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaosto 20.10.2021 klo 11.45

HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Teema: Mom. 35.10.52 Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät ja rahoituksen kipupisteet, myös miten korjausvelka ja sen purkaminen etenee

Luontopalvelujohtaja Henrik Jansson

Momentti 35.10.52 (YM)

Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien (JHT) saama valtion budjettirahoitus on suurimmaksi osaksi ympäristöministeriön (YM) momentilla 35.10.52 Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät. Momentilta rahoitetaan kansallispuistojen, muiden luonnonsuojelualueiden, luonnonsuojeluun varattujen alueiden, erämaa-alueiden ja kulttuuriperintökohteiden hoitoa sekä uhanalaisten eliölajien ja luontotyyppien suojelua. Vastaavasti maa- ja metsätalousministeriön (MMM) momentilta 30.64.50 rahoitetaan mm. valtion retkeilyalueiden ja monikäyttömetsissä olevien retkeilypalveluiden tuottamista sekä erävalvontaa.

Ympäristöministeriön momentin 35.10.52 rahoitus oli 2010-luvun loppupuolelle asti julkisten hallintotehtävien kohteiden ylläpitotarpeisiin nähden riittämätön. Tästä syystä vastuulla oleviin alueiden retkeily- ja opastusrakenteisiin muodostui huomattavaa korjausvelkaa. Vuoden 2019 alussa tämän palveluinfran korjausvelaksi arvioitiin yhteensä noin 39,4 miljoonaa euroa, josta ympäristöministeriön (YM) kohteille noin 32 miljoonaa euroa ja maa- ja metsätalousministeriön (MMM) kohteille noin 7,4 miljoonaa euroa. Jo tuolloin oli myös nähtävissä, että kunnoltaan korjausvelkaluokkaan siirtyvää infran osuutta oli muodostumassa edelleen lisää.

Valtion talousarvio vuosille 2020 ja 2021 muutti rahoitustilannetta paremmaksi. YM:n momentille 35.10.52 on kohdennettu parannusta ns. perusrahoituksen tasoon, samalla kun momentille on osoitettu varoja mm. tulevaisuusinvestointeihin.

Kuluvalla hallituskaudella on julkisiin hallintotehtäviin kohdennettu luonnon virkistys- ja matkailukäytön infran kunnostamiseen ja myös uudistamiseen, yhteensä noin 38 miljoonaa euroa erillisrahoituksia. Ympäristöministeriön kohteiden osuus näistä rahoituksista on ollut noin 32 miljoonaa euroa ja MMM kohteiden osuus hieman yli 6 miljoonaa euroa. Näistä rahoituksista luonnon virkistys- ja matkailukäytön kohteisiin kohdentuvia tulevaisuusinvestointeja on ollut noin 47 %, lisätalousarvioiden kautta saatuja rahoituksia noin 39 % ja eduskunnan jakovararahoituksia noin 14 %.

Huomattava osa edellä mainituista rahoituksista on kohdennettu infran (reittien, taukopaikkojen, rakennusten ja rakennelmien) korjausvelan poistamiseen ympäristöministeriön kohteilla. Rahoituksia kohdennetaan kuitenkin myös välttämättömään uudisrakentamiseen.

Vuoden 2021 loppuun mennessä arvioidaan, että korjausvelkainvestointeja on ympäristöministeriön kohteilla toteutettu, so. saatu valmiiksi vuosina 2019-2021, yhteensä noin 21,3 miljoonalla eurolla (sisältäen noin 3 miljoonaa euroa perusrahoitusta). Työt jatkuvat edelleen käytössä olevilla erillisrahoituksilla ja osin myös budjetin perusrahoituksella. *Toteuttamatonta* korjausvelkатыötä on vuoden 2019 selvityksen lähtötilanteeseen nähden edelleen noin 10,7 miljoonaa euroa. Alustava tulossopimuksen tavoite vuodelle 2022 on ”poistetaan puolet jäljellä olevasta korjausvelasta”. Vuoden 2022 aikana jo saadulla rahoituksella katetaan korjausvelkatöistä noin. 6,3 miljoonaa euroa. Näin ollen sellaisia lähtötilanteen selvitykseen sisältyviä korjausvelkatöitä on YM:n kohteilla noin 4,4 miljoonan euron edestä.

On myös huomioitava, että palveluinfran korjaustöitä on edellä esitettyjen kohteiden lisäksi tehty ja edelleen jatketaan sellaisissa palveluinfran osissa, joita ei ollut mukana alkuperäisessä, kokonaiskustannusten arvioinneissa. Näitä ovat mm. maastoliikenneväylien korjaukset, eräät tiestön ja paikoitusalueiden korjaukset sekä esiin tulleet, ennakoitua suuremmat tarpeet kiinteistöjen energiaratkaisujen ja muun kiinteistötekniikan uudistamisessa. Myös ennakoitua nopeampi kysynnän kasvu ja sen aiheuttama ruuhkautumiskehitys eräillä luontokohteilla sekä hallinnonsiirtojen kautta tulneiden uusien ylläpidettävien kohteiden korjaustarpeet ovat lisänneet rahoitustarvetta korjausrakentamiseen.

Kysyntäpaine luontokohteilla on ollut voimakkaassa kasvussa. Trendin ennustetaan jatkuvan. Myös aktiviteetit monimuotoistuvat. Kestävyys, saavutettavuus ja asiakasturvallisuus ovat entistä kovempien vaatimusten kohteena. Infran kunnostaminen ja kehittäminen edellyttävät pitkäjänteistä ja vakaata perusrahoituksen pohjaa.

Muina rahoituksen kipupisteinä on tunnistettu kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden korjausvelka sekä JHT digikokonaisuuden kehittämisen haasteet

Kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden korjausvelka

Vuonna 2016 hyväksytty laki Metsähallituksesta laajensi julkisten hallintotehtävien (JHT) tehtäväkenttää kulttuuriomaisuuden vaalimiseen. Ympäristöministeriön JHT:lle antama tulossopimuksen tavoite on jo useana vuonna ollut sen hallinnassa olevan kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden arvon säilyttäminen. JHT on priorisoinut ympäristöministeriön asettamien tavoitteiden mukaisesti kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden ylläpitoa ja hoitoa suojelu- ja käyttöarvojen mukaan. Voimassa olevan Valtion kiinteistöstrategian toteuttamiseksi JHT:lle siirrettiin vuonna 2014, aiemmin Museoviraston ja Senaatti-kiinteistöjen hallinnassa ollutta kulttuurihistoriallista kiinteistövarallisuutta. Kohteet olivat luonnonsuojelualueiden ulkopuolella, eikä niiden mukana siirtynyt pysyvää budjettirahoitusta.

Vuonna 2019 JHT:n kulttuurihistoriallisen kiinteistövarallisuuden korjausvelaksi arvioitiin 70,3 milj.€. Tästä suuren osan, 66 %, muodosti edellä mainitut hallinnansiirrot: Museovirastolta siirtyneet kohteet 28,5 milj. € ja Senaatti-kiinteistöiltä siirtynyt Vallisaari 18,5 milj. €. Näin suurta korjausvelkaa ei pystytä hoitamaan nykyisellä JHT:n budjettirahoituksella. Vuosina 2020–2022 saatuja hallitusohjelman tulevaisuusinvestointirahoituksia on voinut käyttää vain luonnonsuojelualueilla.

Metsähallituksen kansallisesti merkittävät historiakohteet ovat suosittuja käyntikohteita ja paikallisesti merkittäviä työllistäjiä. JHT:n yleisökohteista näihin yhdeksään kohteeseen tutustui 880 000 kävijää vuonna

2020. Paikallistaloudellisia vaikutuksia seurattiin kahdeksalla historiakohteella vuonna 2019, jolloin kohteiden kokonaistaloudellisyysvaikutus oli 233 htv ja kokonaistulovaikutus 28,6 milj. €.

JHT:n digikokonaisuuden kehittämisen ohjelma

JHT digikokonaisuuden kehittäminen tähtää digitalisaatiovelan umpeen kuromiseen ja vastaa hallitusohjelman mukaisesti teknologian ja datan hyödyntämisen mahdollisuuksiin. Digikokonaisuuden selvitystyön digiagendan pohjalta on luotu JHT:n digikokonaisuuden kehittämisen ohjelma yhteensä 17,4 miljoonaa euroa. Jakautuen ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonaloille.

Tarkoituksena on edistää digitalisaatiota luonto-, historia-, metsästys- ja kalastuskohteiden kävijöiden, yhteistyökumppanien (esim. yrittäjät, alueelliset toimijat) ja muiden ulkoisten sidosryhmien (mm. ympäristöhallinto, MMM, LUKE, Riistakeskus) sekä JHT:n sisäisen toiminnan näkökulmasta.

Kehittämistarpeet JHT:n digitaalisuuden osalta ovat kasvaneet johtuen

1) kasvaneesta paineesta tarjota kestävyys- ohjaavaa tietoa ja kattavaa sisältöpalvelua kartoitteen luonnossa liikkujille (mm. paljon uusia ja kokemattomia kävijöitä sekä muuttuneet käyttäjätarpeet, ruuhkaisia kohteita, korona-aika rajoituksineen sekä vähenevät fyysiset asiakaspalvelupisteet). **2)** Nopeat muutokset toimintaympäristössä tuovat paineen nopealle ja reaaliaikaiselle päätöksenteolle, datan laajemmalle hyödyntämiselle ja toiminnan ohjaamiselle tiedolla johtamisen lähtökohdista sekä datan avaamiselle mm. luonnonsuojeluhallinnon ja kumppaneiden tarpeisiin. **3)** Metsähallituksen paikkatietoon perustuvien tietojärjestelmien rooli luonnonsuojeluhallinnon yhteiskäyttöisten palveluiden vastuullisena on kasvanut, mutta samanaikaisesti järjestelmäkokonaisuus on elinkaarensa loppupäässä; tuotteita ei jatkokehitetä ja tuki on päättymässä noin viiden vuoden kuluttua, teknologia-arkkitehtuuri ei vastaa nykypäivän vaatimuksia ja nykyinen toteutusratkaisu ei mahdollista käytettävyyden parantamista tarvittavilta osin.

Digitalisaatiovelan umpeen kuominen ja digimurrokseen vastaaminen mahdollistavat toiminnan kehittämisen ja uudistumisen sekä luovat osaltaan puitteet rakenteellisten muutosten onnistumiselle hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Data- ja digikyvykkyysien kehitys luo mahdollisuuden olla myös tiedon ja järjestelmien osalta osana valtakunnallisia kehittämishankkeita (esim. HELMI-ohjelma), tieto- ja digialustoja (esim. matkailu, RYHTI-projekti, LajiGIS), tekoälyohjelmia sekä vastata nykypäivän nopeasti muuttuviin tarpeisiin mahdollistaen tiedolla johtamisen. Digitaalisuuden ja datan hyödyntäminen mahdollistaa myös luonnon kestävään käyttöön ohjaavat älykkäät ratkaisut, jotka välillisesti vaikuttavat myös ilmastomuutokseen. Käyttäjien ja asiakkaiden ollessa kehityksen keskiössä lisäämme palveluiden saavutettavuutta, yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia (esim. käyttäjien opastus, käyttäjäystävälliset ja laadukkaat palvelut, yhden luukun periaate lupa-asioissa). Tavoitteena myös asiakas- ja käyttäjäkokemuksen parantaminen ja sujuvat digitaaliset palvelut, työn tuottavuuden ja laadun parantaminen digiratkaisujen avulla, yhtenäinen tehokas toiminta ja työhyvinvoinnin parantaminen.